

DĚJINY DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY 1939–1945

3. díl

Začátek války

Příprava agrese proti SSSR

V osmém čísle časopisu „Vojenská mysl“ z roku 1975 jsme informovali čtenáře o druhém díle dvanáctisvazkových „Dějín druhé světové války 1939–1945“, který rozebírá události posledních čtyř předválečných let — od podzimu 1935 do 31. srpna 1939. Zahrnuje celou dobu od prvních aktů agrese evropského fašismu do předválečné politické krize.

Na začátku roku 1975 vyšel třetí díl pod názvem „Začátek války. Příprava agrese proti SSSR“, který objasňuje události prvního období druhé světové války od doby přepadení Polska fašistickým Německem (1. září 1939) do začátku Velké vlastenecké války Sovětského svazu (22. června 1941).

Autorský kolektiv za řízení P. M. Děrevjanka a O. A. Ržeševského na základě nových materiálů sovětských a zahraničních archivů, na základě posledních poznatků marxisticko-leninské historiografie hluboce a všestranně prozkoumal všechny důležité aspekty prvního období války:

— vnitřní a zahraniční politiku válčících stran;

— průběh válečných činností a jejich důsledky;

— vojenské umění protistojících armád;

— přípravu hitlerovského Německa k napadení Sovětského svazu;

— politická, ekonomická a vojenská opatření komunistické strany a sovětské vlády k upevnění obranné síly státu ve spojitosti s rostoucím nebezpečím fašistické agrese.

Kniha má úvod, tři části a závěr. Je široce dokumentována fotografiemi, schématy a mapami. V příloze jsou uvedeny chronologický přehled hlavních událostí, abecední seznam jmen a geografických názvů.

Třetí díl obsahuje tři hlavní části, rozdělené do dvaceti kapitol.

První část „**Rozpoutání druhé světové války německým imperialismem**“ má celkem deset kapitol:

1. Přepadení Polska fašistickým Německem.

2. Politika a strategie válčících států po porážce Polska.

3. Rozvinutí ozbrojeného zápasu na moři.

4. Boj o Skandinávii. Obsazení Dánska a Norska fašistickým Německem.

5. Útok fašistických vojsk na západní frontě a porážka anglo-francouzské koalice.

6. Další plány Německa na Západě. Obrana Anglie.

7. Válečná činnost v Africe a na Středozemním moři.

8. Rozšíření japonské agrese v Asii.

9. Válka a Spojené státy americké.

10. Boj lidu kapitalistických států proti fašistické agresi a imperialistickému útoku.

Druhá část „Obrat fašistické agrese na Východ. Plán Barbarossa“, má šest kapitol:

11. Cíle a plány fašistické agrese proti SSSR.

12. Rozšíření a posílení fašistického bloku.

13. Fašistická agrese na Balkáně.

14. Mobilizace vojenskoekonomických zdrojů Německa a ostatních států fašistického bloku.

15. Antikomunismus a fašistická ideologie ve službě agrese.

16. Ozbrojené síly fašistické koalice před přepadením SSSR.

Třetí část „Sovětský svaz v podmínkách rostoucího nebezpečí agrese“ má další čtyři kapitoly:

17. Zahraniční politika sovětského státu a zajištění bezpečnosti hranic SSSR.

18. Rozvoj materiálně technické základny obrany Sovětského svazu.

19. Morálně politická příprava sovětského lidu k obraně socialistické vlasti.

20. Rozvoj ozbrojených sil SSSR.

V první části knihy autoři rozebírají agresi fašistického Německa proti Polsku, Dánsku, Norsku; válku s anglicko-francouzskou koalicí, vedení ozbrojeného zápasu na mořích, v severní Africe, na Blízkém východě a v Asii.

Nejpodrobněji autorský kolektiv rozebírá přepadení Polska hitlerovským Německem, které pohlaví třetí říše hodnotili jako první období ozbrojeného zápasu o světovou nadvládu.

Polsko, zrazeno spojenci a ponecháno vlastnímu osudu, bylo během tří týdnů poraženo.

Válečnou činnost v Polsku autoři třetího dílu rozdělili na tři období. První období od 1. do 8. září 1939, kdy německá fašistická vojska podle plánu „Weis“ vedla útočnou činnost obklíčit a zničit polskou armádu v prostoru velkého ohbí řeky Visly a západně Varšavy a tím splnit bližší strategické úkoly. Druhé období trvalo od 9. do 16. září 1939. V této době se snažil polský hlavní štáb odvést vojska na východ a vytvořit obranné pásmo na řekách Narev, Visla a San. Přestože svazky polské armády „Poznaň“ vedly protiúder do levého boku 8. německé armády, celkový průběh bojové činnosti se nemohl změnit. Německá fašistická vojska obklíčila polská vojska východně Varšavy, zlikvidovala následky protiúderu skupiny „Poznaň“ a dosáhla důležitých strategických výsledků — polské ozbrojené síly byly zničeny. Třetí období začalo 17. 9. a skončilo 9. října. Již na začátku tohoto období politické a vojenské řídicí orgány

Polska ztratily vliv na průběh událostí ve státě a na bojovou činnost. Pracující lid se však nevzdal. Hlavními událostmi tohoto období byla hrdinská obrana Varšavy, boj v pevnosti Modlin atd.

Německá armáda ve válce proti Polsku měla celkovou převahu v silách a prostředcích. Na směrech hlavních úderů byla tato převaha drtivá, např. v tancích osminásobná, v polním dělostřelctvu čtyřnásobná, v protitankovém dělostřelctvu sedminásobná atd. Kromě toho měl wehrmacht vysokou úroveň bojové přípravy a technickou vybavenost.

Pozemní vojska polské armády měla nedostatek tanků, protiletadlových, protitankových děl a automobilů. Jako rychlé svazky předpokládalo vešle využití jezdecké brigády, na které kladlo velké nároky. V mnohých druzích výzbroje bylo Polsko plně závislé na zahraničních dodávkách. Přestože Polsko mělo značné mobilizační zálohy osob, hlavní štáb polské armády byl prakticky zbaven možnosti zvýšit početní stav armády, letectva a námořnictva pro nedostatek výzbroje a bojové techniky.

Francie a Anglie 3. září 1939 vypověděla válku Německu. Byl to však formální akt, který nijak nezpůsobil starosti fašistickým vedoucím činitelům. Hitler a jeho nejbližší spolupracovníci byli přesvědčeni, že francouzská a anglická vojska nevstoupí na německé území. Autoři tohoto dílu přesvědčivě ukázali, že i přes značnou převahu sil a prostředků, spojenci jen neúspěšně pozorovali zničení polské armády.

Tuto pasivitu anglo-francouzských ozbrojených sil vysvětlují autoři dalekosáhlými politickými propočty vládnoucích kruhů Anglie a Francie, které se snažily usměrnit agresi Německa proti Sovětskému svazu. Místo vedení aktivní bojové činnosti proti wehrmachtu rozhodla hlavní vojenská rada spojenců 19. listopadu 1939 připravit přepadení SSSR a tím realizovat dlouho uzrávanou ideu anglických a francouzských reakčních kruhů organizovat společně s Německem tažení proti Sovětskému svazu. Kniha ukazuje konkrétní operační plány generálních štábů anglické a francouzské armády k vedení úderů proti SSSR z území Finska a z jihu z území Turecka a Iránu do prostoru sovětského naftového průmyslu.

Válečné přípravy a nepřátelská činnost Anglie a Francie ve vztahu k SSSR nepřiznivě ovlivnily a poškodily tyto státy, protože odvedly pozornost vládnoucích kruhů Londýna a Paříže od hlavního nebezpečí, tj. připraveného mohutného úderu fašistických vojsk na Západ. Německo využilo strategické přestávky k dalšímu zesílení svého vojenského potenciálu. Po skončení válečného tažení v Polsku zahájilo velení wehrmachtu přesuny vojsk z Východu na Západ — k hranicím Francie a Belgie. Na začátku listopadu se zvýšil počet německých vojsk na Západní frontě a dosáhl 96 divízi (z toho 9 tankových a 4 motorizované).

Autoři při rozboru zámyslu ukazují, že hlavní úder hitlerovské velení plánovalo vést do středu rozmístění spojeneckých vojsk s cílem rozdělit vojska a přitom severní uskupení zatlačit ke kanálu La Manche a zničit je. Ke splnění tohoto zámyslu rozvinulo tři skupiny armád v hodnotě 136 divízi, které podporovaly dvě vzdušné flotily. Francie a Anglie měly 108 divízi. Osmiměsíční období fašistického tažení skončilo v dubnu roku 1940 přepadením skandinávských států. Po něm zanedlouho zahájila německá vojska útočnou činnost na Západní frontě.

V tažení v západní Evropě se podařilo německému fašistickému velení uskutečnit strategii bleskové války — vedením dvou vzájemně sladěných rychlých strategických operací. Jejich úspěch byl zabezpečen dokonalou přípravou, nenadálým napadením, operačně strategickým maskováním a hromadným použitím tanků a letectva.

Hlavní údernou silou útočného uskupení Němců ve Francii byla tanková vojska. Německé tanky pro průlom obrany pronikaly do týlu francouzských vojsk, protínaly cesty odchodu a obzavovaly dů-

ležitě prostory a tak nedovolovaly organizovat obranu na nových čarách.

Hromadné použití tanků a letectva mělo vliv na zvětšení hloubky operací a na dosahování vysokých temp útoku. Za šest dní boje pronikly svazky německých fašistických vojsk do hloubky 250 km a dosáhly kanál La Manche.

Francouzské velení, které odpovídalo za koalici strategicko-operační plánování, udělalo chybu při určení směru hlavního úderu nepřítele. Dislokace hlavních sil spojeneckých armád, rozmístění záloh a přesun do Belgie po zahájení války jen zkomplikovaly situaci spojenců. V průběhu bojové činnosti nedokázalo francouzské velení uskutečnit včasné manévry zálohami, aby zastavilo postupující uskupení nepřítele.

Od prvních dnů války spojenecké velení nemělo dostatečnou schopnost řídit vojska ve složité operačně strategické situaci, nemělo ani dokonalé spojení s vojsky. Tanky nevyužívalo hromadně, letectvo nedokázalo účinně podporovat pozemní vojska a ničit tanková uskupení nepřítele.

Při vysvětlování průběhu bojové činnosti autoři knihy věnovali zvláštní pozornost událostem u Dunkerque. Je to pochopitelné, protože mnozí angličtí historikové při popisování události věnují pozornost jen úspěšné evakuaci 338 000 Angličanů, Francouzů a Belgičanů. Zapomínají však, že německé fašistické velení svou činností evakuaci spojeneckých vojsk z tohoto prostoru ulehčilo. Je velmi dobře známé, že 24. 5. 1940 rychlá skupina generála Kleita, která k blokování spojeneckých uskupení měla překonat jen 20 km, obdržela od hlavního velení rozkaz k zastavení postupu. Německé tankové divize obnovily útok až 27. 5., a to pochopitelně umožnilo spojencům upevnit obranu.

Je naprosto jasné, že rozhodnutí k zastavení tanků před Dunkerque bylo velkým operačním nedostatkem německého fašistického velení. Příčiny objasňují buržoazní historikové značně protichůdně. Zdůvodňují je starostlivostí o obnovení tankové techniky ve svazcích, strachem Führera ztratit tanky v bažinatém terénu, přeceněním možností německého letectva atd.

S pádem Dunkerque skončila první strategická operace wehrmachtu, jejímž cílem bylo zničit spojenecká vojska v Belgii a v severní Francii. Do zajetí padli téměř všichni příslušníci holandské a belgické armády. Němci zničili 23 francouzských divízi a pevnostní vojska. Francie

ztratila čtvrtinu dělostřelectva a polovinu středních a těžkých tanků.

Britské expediční síly ve Francii ztratily více jak 68 tisíc vojáků, téměř veškeré dělostřelectvo, 106 letounů a více jak 63 tisíc aut.

I když důvody autorů tohoto dílu nejsou docela přesvědčivé, přece jen objasňují hlavní důvody neobyčejného průběhu událostí u Dunkerque. Kniha to podrobně vysvětluje tak, že právě v té době bylo hlavním cílem fašistického vedení zničit Francii, vyřadit ji z války a vytvo-

řit pevný týl k rozpoutání agrese proti Sovětskému svazu. Pokud se týče plánů fašistického Německa ve vztahu k Anglii, ten jasně dokumentuje výrok náčelníka generálního štábu pozemních vojsk Haldera, který řekl, že „hledáme kontakty s Anglií na základě rozdělení sfér vlivu ve světě“. Autoři při hodnocení této politiky ukazují její hluboké kořeny a propočty k dosažení takového kompromisu s Anglií, který by byl důležitým článkem k přípravě německého pochodu na Východ proti SSSR.

☆

V druhé části knihy autoři rozebírají bezprostřední přípravu fašistické agrese proti Sovětskému svazu.

Na rozdíl od tažení proti Polsku, Francii a balkánským státům připravovalo fašistické Německo válku proti SSSR velmi důkladně. Autoři zdůrazňují, že Sovětský svaz byl pro německý imperialismus hlavní překážkou na cestě k nastolení světové nadvlády. Fašistické Německo hrálo úlohu úderné pěsti mezinárodní reakce a v přípravě války proti SSSR se snažilo nejen obsadit jeho území, ale jeho hlavním úkolem bylo zničit sovětské společenské zřízení, tj. sledovalo především třídní cíle. V tomto byl zásadní rozdíl připravené války proti SSSR od válek, které Německo vedlo proti kapitalistickým státům.

Agresi proti Sovětskému svazu fašisté považovali za zvláštní válku, ve které kladli hlavní důraz na fyzickou likvidaci většiny národa s neomezeným použitím nejkrutějších způsobů ozbrojeného násilí. Na základě získaných dokumentů fašistického vedení měl být Sovětský stát plně zlikvidován a na jeho území měly být vytvořeny z vůle Führera čtyři říšské komisiariáty řízené „východním ministerstvem“ v čele s Rozenbergem.

Fakta, která kniha obsahuje, svědčí o ukrutné nenávisti německých fašistů ke všemu sovětskému. Programem hromadného zničení sovětských lidí byla směrnice náčelníka štábu vrchního velení wehrmachtu „O zvláštních soudech v prostoru Barbarossa a zvláštních opatřeních vojsk“, která byla podepsána 13. 5. 1941. Podle této směrnicí vojáci a důstojníci wehrmachtu nenesli žádnou odpovědnost za spáchané přestupky. Vyžadovali od nich, aby byli bezcitní k sovětským občanům a zastřelili na místě všechny, kteří by kladli třeba jen nejmenší odpor. Zvěřskou tvář fašismu potvrdila i „Směrnice o zacházení s politickými komisaři“ ze 6. června

1941, která předpokládala likvidaci všech politických pracovníků Sovětské armády.

Politické, ekonomické a vojenské cíle Německa ve válce proti Sovětskému svazu byly vzájemně úzce spjaté a odrážely společné zájmy německých monopolů, fašistických řídicích orgánů a velení wehrmachtu.

Ekonomické cíle a agrese zahrnovaly oloupení Sovětského státu a vyčerpání všech materiálních zdrojů. Hlavním ekonomickým cílem bylo získat pro Německo co nejvíce potravin a nafty. Na poradě 2. května 1941 k ekonomickým otázkám bylo jasně řečeno, že podaří-li se vyčerpávat ze země všechno, co potřebuje fašistické Německo, potom desítky miliónů lidí zemřou hladem.

Vojenským cílem agrese fašistického Německa proti SSSR bylo ještě do konce války s Anglií v průběhu rychlého letního tažení zničit Sovětské ozbrojené síly a obsadit sovětské území do Volhy a Severní Dviny v to. Bezprostřední příprava operačních plánů války byla zahájena třetí den po zničení Francie. Již 25. 6. 1940 fašistické řídicí orgány projednaly variantu plánu „úderná síla na Východě“. Hitler za měsíc na to stanovil na poradě v Berghofu úkol: „Rusko musí být likvidováno. Doba — jaro 1941. Při stanovení této doby Führer předpokládal, že do jara 1941 Sovětské ozbrojené síly neuspějí ukončit reorganizaci a nebudou připraveny k odrazení agrese.

Knihou podrobně rozebírá proces rozpracování operačního plánu války proti SSSR a jmenuje konkrétní osoby, které se zúčastnily této práce. Po několikanásobném projednávání a upřesnění různých variant plánu podepsal Hitler 18. prosince 1940 směrnicí k rozpoutání válečné činnosti proti SSSR, která měla číslo 21 a krycí název plán „Barbarossa“. Obsah této směrnicí a ještě dalších dokumentů,

kteří ji konkretizují, podrobně rozebírá recenzovaná kniha.

Autoři zvláště zdůrazňují, že hlavními strategickými objekty byly Leningrad, Moskva, průmyslový a Doněcký prostor. V plánu „Barbarossa“ měla zvláštní místo Moskva. Plán předpokládal, že obsazení Moskvy bude mít rozhodující význam pro vítězné zakončení celé války.

K vedení války proti SSSR předpokládali fašisté využít prakticky všechny pozemní síly Německa, s výjimkou svazků a útvarů, které udržovaly pořádek v okupovaných státech. Spolu s vojsky satelitů tato síla představovala 190 divizí, dvě třetiny vojenských vzdušných sil Německa a značné námořní síly. Základem vedení válečné činnosti byly zásady „bleskové války“, které se osvědčily v polském a západoevropském tažení. Útok hlavních strategických uskupení měl být veden nepřetržitě a v rychlém tempu. Krátké přestávky byly možné jen k přeskupení vojsk a přisunutí týlů.

Podle plánu „Barbarossa“ soustředilo fašistické německé velení proti SSSR tři silná pozemní uskupení — Jih, Střed a Sever. Silné tankové a motorizované síly za podpory letectva měly vést strategický úder do velké hloubky severně a jižně přípatkových bažin, prolomit obranu hlavních sil Sovětské armády a zničit rozdělená uskupení sovětských vojsk.

Bližším strategickým cílem ve válce proti SSSR bylo zničit vojska Sovětské armády v Pobaltí, Bělorusku a na pravobřežní Ukrajině. Dalším cílem bylo ovládnout Leningrad, průmyslový prostor, hlavní město SSSR a co nejdříve obsadit Ukrajinu a Doněckou pánev. Konečným cílem války proti SSSR bylo dosažení Volhy a Severní Dviny.

Skupina armád „Střed“ měla vést hlavní úder a soustředit hlavní úsilí na křídlech s 2. a 3. tankovým uskupením s cílem prolomit obranu severně a jižně Min-

ska a dosáhnout prostoru Smolensk, kde se měla tanková uskupení spojit a vytvořit předpoklady ke zničení sovětských vojsk, která zůstala mezi Bělostokem a Minskem. V dalším, po dosažení čáry Rostavl, Smolensk, Vitebsk hlavními silami, skupina armád „Střed“ měla působit v závislosti na situaci na levém křídle.

Skupina armád „Sever“ dostala úkol útokem z prostoru východního Pruska vést hlavní úder ve směru Leningrad, zničit vojska v Pobaltí, obsadit přístavy na Baltickém moři, včetně Leningradu a Kronštatdu, a tak zbavit Sovětské baltické válečné loďstvo jeho základny.

Skupina armád „Jih“ měla vést jeden silný úder z prostoru Lublin ve směru Kijev a dále podél ohbí řeky Dněpr. Cílem úderu, ve kterém plnily hlavní úkol tankové svazky, bylo odříznout sovětská vojska v Západní Ukrajině od komunikací na Dněpru a obsadit přepravy přes tuto řeku v prostoru Kijev.

Hitlerovské velení bylo tak přesvědčeno o úspěšném uskutečnění plánu „Barbarossa“, že již z jara 1941 zahájilo podrobné rozpracování dalších zámýslů k vybojování světové nadvlády. Předpokládalo, že po zničení Sovětských ozbrojených sil obsadí wehrmacht anglické kolonie a některé nezávislé státy v prostoru Středozemního moře, v Africe, na Blízkém a Středním východě, napadne britské ostrovy a zahájí válku proti Americe.

Při rozpracování plánu „Barbarossa“ fašistické řídicí orgány nedocenily sílu a pevnost sovětského společenského státního zřízení. Tvůrci tohoto plánu vydávali plánované přání za skutečnost, přeceňovali politické, ekonomické a válečné možnosti bloku fašistických států a nedocenili ekonomický a vojenský potenciál SSSR, morální duch sovětského lidu a jeho ozbrojených sil. Plán „Barbarossa“ dokonce nepřipouštěl ani možnost, že sovětská vojska zastaví útok fašistických vojsk.

☆

Ve třetí části knihy autoři vysvětlují mnohostrannou činnost komunistické strany a sovětské vlády k přípravě státu na obranu proti fašistické agresi.

Od začátku druhé světové války komunistická strana a Sovětská vláda stály před problémem uhájit a upevnit socialistické vymoženosti, zabezpečit podmínky pro dokončení výstavby socialismu a zvýšit obranyschopnost státu. V podmínkách narůstajícího nebezpečí fašistické agrese proti SSSR bylo hlavním úkolem leninské zahraniční politiky vyhnout se zavlečení

země do války a zabránit vytvoření jednotné protisovětské imperialistické fronty. Když však druhá světová válka, kterou zahájili imperialisté, byla faktem, Sovětský svaz přesně určil svoje vztahy k bojujícím skupinám států a oficiálně vyhlásil svou neutralitu.

Sovětský svaz vedl mírumilovnou politiku a měl zájem na přesném dodržení sovětsko-německé smlouvy o nenepadení a nikdy se nesnažil tuto smlouvu narušit. Všichni politikové buržoazních historiků se snažili smysl tohoto aktu pře-

kroutit tak, jakoby uzavřená smlouva mezi SSSR a Německem ze dne 23. srpna 1939 umožnila hitlerovskému Německu přepadnout Polsko. Toto tvrzení je falzifikací, protože plán přepadení Polska (plán „Weiss“) schválil Hitler již v dubnu 1939. O tomto faktu velmi dobře věděly vlády Anglie a Francie a mohly zabránit napadení Polska, kdyby uzavřely smlouvu se Sovětským svazem o vzájemné pomoci. Proto hlavní západní velmoci, které odmítly spojit úsilí se Sovětským svazem v boji za mír a vytvořit systém kolektivní bezpečnosti, uvolnily ruce fašistickým agresorům.

V knize autoři dokázali, že SSSR uzavřel smlouvu s Německem až po tom, kdy se přesvědčil, že není možné vytvořit antihitlerovskou koalici. Nesmíme zapomenout, že k té době podobné smlouvy Německo uzavřelo s Anglií, Francií, Belgií a s pobaltskými státy. Podepsáním smlouvy se vyhnul Sovětský svaz nástrahám, které připravily západní velmoci, zmařil jejich zákeřné plány, které směřovaly k izolování Sovětského svazu a jeho zatažení do války současně na Západě a na Východě. Sovětský svaz neodstoupil od nejdůležitějších záad leninské zahraniční politiky, která byla věrná svým principům, své třídě a svým revolučním úkolům.

V podmínkách narůstání nebezpečí agrese fašistického Německa proti Sovětskému svazu ze západu sovětská vláda byla přinucena věnovat velkou pozornost upevnění míru i na Dálném východě a snažit se o normalizaci vztahů s Japonskem. Podepsání sovětsko-japonské smlouvy o neutralitě bylo velkým vkladem Sovětského svazu k upevnění bezpečnosti východních hranic SSSR. V důsledku podepsání této smlouvy byly zmařeny pokusy USA a Anglie vyprovokovat sovětsko-japonskou válku.

Sovětský svaz získal určitou dobu míru, které plně využil k dalšímu upevnění ekonomické a vojenské síly a k přípravě na odrazení agrese.

Vpád hitlerovských armád do Polska vytvořil nebezpečnou situaci pro životně důležité oblasti na západních hranicích Sovětského svazu. Autoři přesvědčivě vysvětlují, že sovětská vláda nemohla dovolit, aby západní Ukrajina a západní část Běloruska padla do rukou hitlerovců, kteří by jich využili jako nástupišť k napadení SSSR. Proto vojska Sovětské armády dostala nařízení k přechodu hranic a k ochraně obyvatelstva západní Ukrajiny a západního Běloruska. Do 25. září 1939 sovětská vojska za široké pod-

pory obyvatelstva skončila osvobozující úlohu. Osvobodila tak 12 miliónů osob, které obývaly více než 190 000 km². Hranice Sovětského svazu byly posunuty více než o 250–350 km na západ.

Po vyřešení válečného konfliktu s Finskem si Sovětský svaz zlepšil strategické postavení v prostoru Leningradu. Dobrovolný vstup do svazku Sovětského svazu a vytvoření sovětských pobaltských republik (Estonska, Lotyšska a Litvy) dále posunulo linii strategického rozvinování vojsk fašistického Německa. Tímto opatřením byla posunuta jihozápadní hranice na vzdálenost 670 km od Leningradu. Osvobozením Besarabie a severní Bukoviny byla hranice na jihozápadě státu posunuta o více než 200 km.

Ve vnitřní politice věnoval Sovětský svaz hlavní pozornost rychlému rozvoji obranného průmyslu, zvýšení bojových schopností armády a námořnictva, dalšímu upevnění morálně politické jednoty sovětského lidu a připravenosti k obraně vlasti. Ústřední výbor VKS(b) a sovětská vláda na základě jednání XVIII. sjezdu strany připravily celou řadu opatření k dalšímu rozvoji a upevnění obranyschopnosti státu a rozvoji průmyslu ve východních prostorech státu.

V roce 1939 až do první poloviny roku 1941 byly výrazně zvýšeny výdaje na vojenské účely. Např. v roce 1939 dosáhly 25,6 %, v r. 1940 — 32,6 % a v roce 1941 43,4 % z celkového státního rozpočtu. Celkové výdaje na vojenské účely z 23 miliard rublů v roce 1938 vzrostly v roce 1940 na 56 miliard a tvořily bezmála jednu třetinu státního rozpočtu. To napomohlo značnému zvýšení bojových schopností ozbrojených sil.

Po zahájení druhé světové války došlo k rychlému zvyšování počtu střeleckých svazků. Např. 1. 9. 1939 měla Sovětská armáda 25 velitelství střeleckých sborů, 96 střeleckých a 1 motorstřeleckou divizi. Na začátku Velké vlastenecké války měla již 62 velitelství střeleckých sborů, 195 střeleckých divizí a 3 střelecké brigády.

Sovětská vláda plně využívala zkušeností z bojů zahájené druhé světové války a brala v úvahu celkový trend rozvoje vojenství. Začala vyzbrojovat Sovětskou armádu obrněnou a tankovou technikou a vytvářela tankové a motorizované divize, které byly zpravidla organizační součástí mechanizovaných sborů. V roce 1940 vzniklo 9 mechanizovaných sborů a v únoru až březnu 1941 se vytvářelo dalších 20 mechanizovaných sborů. Rozvinování značného množství mechanizovaných a tankových vojsk v omezeném čase však neodpovídalo přísunu bojových a dopravních

prostředků do armády, a proto k době zahájení války tankové a mechanizované svazky nebyly doplněny na plné válečné počty.

Mohutnou palebnou sílu tvořilo sovětské dělostřelectvo. Na začátku války měla Sovětská armáda 67 335 děl a minometů (bez 24 158 minometů ráže 50 mm). Sovětské polní dělostřelectvo převyšovalo kvalitou německé dělostřelectvo, avšak nebylo dostatečně zabezpečeno mechanizovanými tahači; tím byly značně sníženy jeho manévrové možnosti.

Autoři knihy v samostatné kapitole rozepisují vývoj ozbrojených sil SSSR. Zvláštní pozornost věnovali organizačnímu upevnění a technickému vybavení vojsk, charakteru bojové a politické přípravy vojáků, plánům obrany státu a dalším otázkám výstavby ozbrojených sil. Komunistická strana a sovětská vláda věnovaly velkou pozornost celkovému upevnění ozbrojených sil. Všechna plánovaná opatření však předpokládaly splnit až v létě 1942. K době napadení SSSR fašistickými vojsky nebyla tato opatření splněna, a musela být dokončována až v průběhu Velké vlastenecké války.

Předností tohoto dílu dějin je rozbor celkového průběhu událostí prvního období druhé světové války a zhodnocení vojenského umění hlavních kapitalistických států. Dále kniha rozepisuje nejdůležitější zásady sovětské vojenské teorie v předvečer Velké vlastenecké války.

Začátek druhé světové války ukázal vážné chyby spojenců ve výstavbě ozbrojených sil. V předválečném období věnovala Anglie hlavní pozornost námořnictvu a s vytvářením pěších svazků počítala až v průběhu války. Francie vzhledem k tomu, že ohromné množství prostředků vydala na vybudování Maginotovy linie, nebyla již schopna vytvořit silné letectvo a mechanizovaná vojska. Anglie a Francie zůstaly věrny „mnichovské politice“ a neměly stanovené rozhodné strategické cíle. Obranu považovaly za hlavní podmínku dosažení vítězství v dlouhotrvající válce, v jejímž průběhu měla být určena nejvýhodnější doba k přechodu do útoku proti nepříteli, který byl oslaben dlouhotrvajícími boji.

Hlavní vysvětlení pasivní, vyčkávací strategie spojenců můžeme hledat v tom, že byla zrozena především jejich kursem k nasměrování fašistické agrese proti Sovětskému svazu. To bylo hlavní příčinou, proč anglická a francouzská vojska byla pasivní a předem ponechávala iniciativu v rukou nepřítelů. Angličtí a francouzští strategové zaslazení a neochvějně věřili zkušenostem z první světové války.

První dny bojové činnosti ukázaly, že spojenecké velení není schopno řídit vojenská ve složitě a rychle se měnící situaci. To umožnilo německému fašistickému velení poměrně snadno realizovat své operačně strategické plány.

Vojenské umění fašistického wehrmachtu, ztělesněné vojenským myšlením německého militarismu, trvalo na zásadách vedení bojové činnosti, které byly vypracovány před válkou. Jeho základ tvořila doktrína „totální války“, přijatá v různých kapitalistických státech na začátku 20. století. V knize jsou podrobně rozpracovány zásadní aspekty této doktríny, která zahrnuje tzv. teorii „vyhlazovací“ a „bleskové války“.

Použití teorie „vyhlazovací války“ v plánované válce proti SSSR prakticky znamenalo zničení vojsk a civilního obyvatelstva s využitím jakýchkoli způsobů a prostředků boje, včetně chemických a bakteriologických zbraní. Teorie „bleskové války“ zdůvodňovala možnost dosažení vítězství v průběhu jednoho válečného tažení, vedeného v rychlém tempu. Její hlavní zásady, upřesněné na základě zkušeností z války proti anglo-francouzské koalici, zahrnovaly principy:

- maximálního soustředění sil k vedení prvního úderu,
- vytvoření drtivé převahy sil a prostředků na hlavních směrech,
- využití faktoru překvapivého napadení, hromadného použití rychlých vojsk a letectva,
- vedení operací především k obklíčení a zničení sil nepřítelů,
- rozhodná, rychlá a bez přestávek vedená útočná činnost s cílem dosáhnout určeného prostoru nebo objektu.

Princip překvapení byl považován za jeden z nejdůležitějších principů teorie „bleskové války“. Strategové wehrmachtu toho principu využili při vpádu do Polska, Belgie, Holandska a Francie a dosáhli úspěchu ve vedení operací. Ve fašistické armádě panoval kult operací k obklíčení, ve kterých rozhodující úloha patřila tankovým uskupením. Velení wehrmachtu věřilo, že úspěšné vedení podobných operací v tažení na Západě již potvrdilo jejich univerzální význam. Proto ve válce proti Sovětskému svazu rovněž plánovalo široce použít při přepadení principu překvapení a „modelu“ tzv. koncentrických operací k obklíčení nepřítelů.

Politické a vojenské řídicí orgány fašistického Německa však přecenily význam zkušeností válečné činnosti vlast-

ních ozbrojených sil v západní Evropě. Byly zalepeny dosažením lehkých vítězství nad francouzskou a anglickou koalici, oslabenou porážkami a kapitulantskými tendencemi. Získané zkušenosti se staly dogmatem a vyplývající principy vedení operací byly považovány za univerzální prostředek k dosažení vítězství ve válce se Sovětským svazem. Hitlerovští politikové a strategové ignorovali skutečnost, že budou muset vést válku proti mohutnému socialistickému státu, proti lidu a armádě, sjednocených kolem komunistické strany a připravených přinést jakékoli oběti v boji s fašismem. Zejména v tomto se projevila dobrodružnost politiky a vojenské strategie hitlerismu, která jej nakonec přivedla ke zničení.

Rozpoutaná druhá světová válka vyvolala nutnost hlubokého studia zkušeností bojové činnosti a dalšího rozvíjení sovětské vojenské vědy s cílem na základě zdůvodněných závěrů uskutečnit změny v organizaci, ve výzbroji a bojové přípravě vojsk. Vojenská věda věnovala zvláštní pozornost všemu novému, co přinesla druhá světová válka, především způsobům přípravy a vedení boje a operací, použití druhů ozbrojených sil a druhů vojsk.

Sovětské vojenské teoretické myšlení se začalo rychleji rozvíjet zejména po zasedání pléna ÚV VKS (b) v březnu 1940, které hluboce rozebíralo výsledky a zkušenosti ozbrojeného konfliktu s Finskem. Přínosem k studiu zkušeností z války a rozvoji vojenského umění bylo shromáždění vyšších funkcionářů velitelského sboru Sovětské armády v prosinci 1940. Na tomto velitelském shromáždění byly všestranně probírány názory na hlavní směry rozvoje sovětské vojenské teorie a na další zvyšování bojové schopnosti Sovětské armády.

Velitelská shromáždění vyšších funkcionářů armády a námořnictva byla školoformováním jednotných strategických a operačně taktických názorů. Stala se základem konkretizace mobilizačních a strategických plánů, upřesnění zásad a obsluh řádů a bojové přípravy vojsk. Všechny důležité problémy vojenské teorie, strategie a operačního umění byly dále rozpracovány na základě získaných zkušeností z bojů druhé světové války.

Sovětské vojenské teoretické myšlení i nadále vycházelo z toho, že v budoucím ozbrojeném zápase se střetne SSSR s koalici imperialistických států, přičemž válka bude mít bezkompromisní charakter a obě strany budou sledovat nejrozhodnější cíle.

Za hlavní způsob vedení války byl po-

važován strategický útok, kterým bylo možné dosáhnout vítězství nad nepřítelem. Sovětská koncepce útoku přitom vycházela z myšlenky vedení odvetného úderu proti agresorovi. Tato koncepce odpovídala povaze o podstatě Sovětského svazu, kterému záleželo na zachování míru a který se nepřipravoval přepadnout žádný stát. Odvetný úder byl chápán jako celý systém prostorově a časově sladěných operací, vedených na základě jednoho zámýslu.

Při vedení strategického útoku byl považován za hlavní způsob operace čelní úder, vedený do velké hloubky s cílem rozdělit strategickou frontu nepřítele a vytvořit předpoklady k jeho zničení po částech. Zdůrazňována byla i důležitost takových forem strategického útoku jako je dvoustranný obchvat, vedený s cílem obklíčit nepřítele, vést úder do boku atd. K rozvíjení úspěchu útoku bylo pokládáno za účelné vytvářet ve frontech a armádách silné rychlé skupiny (mechanizované sbory a jezdecké mechanizované armády).

První operace druhé světové války umožnily upřesnit názory na obsah počátečního období války, jeho význam pro průběh a výsledek ozbrojeného zápasu, na použití námořních sil, vojsk PVO státu, letectva a vzdušných výsadkových vojsk.

V souvislosti s tím, že budoucí bojová činnost byla rozebírána zejména jako útočná, menší pozornost byla věnována otázkám organizace a vedení strategické obrany. Problematika obranné činnosti vojsk byla řešena jen pro část strategického frontu a pod zorným úhlem úkolů, které plnily armády příkrytí.

Na základě analýzy hlavních zásad sovětské vojenské teorie v předvečer Velké vlastenecké války autoři zdůrazňují její velmi důležitou zvláštnost. Spočívala v tom, že současně se studiem a zevšeobecnováním zkušeností druhé světové války zabezpečovala jejich zavádění do praxe bojové přípravy vojsk a dále vydávání potřebných upřesňujících nařízení. Byl rozpracován nový polní řád, jehož návrh vyšel v červnu 1941; úpravy byly zapracovány i do bojových řádů druhých vojsk.

V knize jsou rozpracována opatření, která uskutečňovala Komunistická strana a sovětská vláda v předvečer druhé světové války k upevnění obranyschopnosti státu a zvýšení bojové pohotovosti Sovětských ozbrojených sil.

Nacházíme tam i odpověď buržoazním, reakčním historikům, kteří se snažili zakrýt nebo ospravedlnit hlavního viníka

rozpoutání války — mezinárodní imperialismus. Autoři tak rozbili lživou verzi o jakémisi preventivním charakteru války Německa proti SSSR, kterou vymysleli hitlerovští předáci. Každá strana knihy je

produchnuta duchem stranickosti a nesmiřitelnosti k buržoazní ideologii. Kniha hluboce všestranně a vědecky, z pozic marxismu-leninismu, vysvětluje události prvního období druhé světové války.

Na závěr chceme zdůraznit, že autoři 3. dílu „Dějiny druhé světové války“

— při vysvětlování otázek vojenského umění bojujících stran hluboce rozebrali spojitost politiky a vojenské strategie, vliv politických rozhodnutí na řešení vojenských otázek a s tím spojené problémy využití ozbrojených sil a způsoby jejich činnosti. Toto se zejména vztahuje na čin-

nost států fašistického bloku a vládnoucích kruhů spojeneckých států;

— po vyjití 3. dílu skončilo zkoumání velmi důležitého období druhé světové války. V prvních dvou dílech byly vysvětleny události před druhou světovou válkou a ve třetím díle — první období války.